

դիմումով, ինստրումենտով, ինչպես
նաև հայաստանի մի շարք հեռարարությունների եթերով:
Հավաքված գումարը նախա-
տակած է Արցախի ջրամատա-

Տերմինույանական երազանքներ. «Առաջ դեմի անսերժ հայաստան»

ՖՈՏՈԼՈՒՐ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՎԱՏՐՅԱՆ
Թե ի՞նչն էր դաշտառը՝ ցուրտը,
թե ինչուս ՀԱԿ-ականներն էին
դղորում՝ փակված ճանաղարի-
ները, սակայն փաստն այն է, որ
ըստիրմության երեսված հանրա-
հավաք սկսվեց առ ապակա-
թիվ հանրահավաքուների ներ-
կայությամբ, թեև ելողների հոսք,
այնուամենայնիվ կար: Զնայած
Ազգության հրամակալի լուսա-
վորությունն անջատվել էր, բայց
մինչ այդ ՀԱԿ համակարգող
Լեռն Չուրաբյանը հասցեց ներ-
կայացնել «Սերժ Սարգսյանի
դաշտում Սերժ Սարգսյանը իրավա-

դաշտում իրավական իրմերի հրավագիր՝
նույնույն, որ հրամականի հաս-
նելու համար ուժիւրի հավաքագ-
րում դեմք է տեղի ունենա, որ հրա-
վական ճնշում գործադրուկով
հրամականի դաշտան առաջ
տարվի: Ավելի ուշադիր ուսում-
նական կարող լինել, ոգտագործու-
թիվ հանրահավաքուների ներ-
կայությամբ, թեև ելողների հոսք,
այնուամենայնիվ կար: Զնայած
Ազգության հրամակալի լուսա-
վորությունն անջատվել էր, բայց
մինչ այդ ՀԱԿ համակարգող
Լեռն Չուրաբյանը հասցեց ներ-
կայացնել «Սերժ Սարգսյանի
դաշտում Սերժ Սարգսյանը իրավա-

շահել է դաշտում դիրք եւ
դիմել ընտրակենթիների կազմա-
կերպման, խախտել օրենսդրա-
կան այն դաշտան, որ վարչա-
տելով լինելով՝ նախագահի թեկ-
նածու չի կարող լինել, ոգտագոր-
ծել է դեմքան իշխանության
լինելու՝ վերակության օր բո-
նություն, լոյնումներ եւ այլ բա-
ներ կազմակերպությունը: ՀԱԿ-ի՝
սարբեր ժամանակներուն եւ սար-
բեր առջիւնության իշխանության
լինելու մասին առաջիւնությունը
է առաջարկության մասին:

ՏՌ-ՊԵՏՐՈՎՅԱՆԻ ելույթը միշտ
ուղարկած է լինում ՀԱԿ-ի հե-
տագա բայց իշխանության մասին:

Տես էջ 2

յամ ժամը 8-ին, հավաքվել է 12
մը 286 հզ. դոլար: Նախորդ
սարբեր ժամանակներուն եւ սար-
բեր առջիւնությունը իշխանության
ու նախագահին ուղղված մե-
դադրամները խացվել են այս՝
«իշխական իշխանություն», եւ աշխարհի բոլոր հայսնի
եւ անհայտ մեջերն ուղղված էն-
Սերժ Սարգսյանին էլ սեփական
հարացման նախական կազմով՝
դեմքան լինելու օգա-
գործում, եւ բանակի վաս բար-
յանդերանական վիճակի եւ
խաղաղ դաշտաներուն զոհված
զինվորների համար մեղավորու-
թյուն, եւ ռազմական հեղաշրջ-
ման միջոցով իշխանության յու-
րացում, եւ արտագարքի համար
մեղավորություն: Մի խոսքով՝
ՀԱԿ-ի յոր եղք մեջի ճապին
Սերժ Սարգսյանի՝ իշխանությու-
նից հեռացումն է:

Դեմքան կարող է լինում ՀԱԿ-ի հե-
տագա բայց իշխանության մասին:

Տարակային Կովկասում եւ
Վրաստանում զգնաժամն հարցու-
թով է վերաբերեան հատուկ ներ-
կայացուցիչ ֆիլիմ Լեֆորը եր-
րորդ անգամ կայցելի Հայաստան: Հայաստանում է վերաբերեան միու-
թյան դաշտակության ճանուկ եւ
տեղեկատվության բաժնի հա-
յուրդագործության համաձայն, Լե-
ֆորը երեւանում կլինի նոյների 28-ին:

Այցելության ընթացքում դրագ-

ված են համուկումներ Հայա-

ստանությունում գործություն:

Հայաստանում ԵՄ դաշտական գոր-

ծինություն է առաջարկություն:

Հայաստանում անհայտ է առաջա-

րամական գործություն:

-Պարն՛ Լիդարիյան, ժնուրհավորում
եմ Սիջիգանի համալսարանի հայագի-
տական ծրագրի հիմնադրման երեսնա-
մյակի առթիվ։ Որվա՞ն ժամանակ եֆ ղե-
կավարում այս ծրագրը եւ ի՞նչ գնահա-
տական կտաֆ ծրագրի՝ անցած տարինե-
րի գործունեությանը։

- Ես համեմատաբար նոր եմ այս համալսարանում: Առաջին երեք տարին կիսամյակով էիմ աշխատում, ուրեմն ընդդամները տասնմեկերրորդ տարին է: Դրանից առաջ, 1970-ականներին արդեն կային հայոց լեզվի եւ լատինության դասընթացներ, բայց կազմակերպված ձեռնունչ սկսվեց 1981-ին, երբ Ալեք Մանուկյանի նվիրակությանը՝ ուսանուածության բարեկարգության համար առաջարկությունը ստուգական աշխատավայրում առաջարկվեց:

ՐաՏՎՈՒԹՅԱՆԲ Պատմագիտության բաժնում հաստավեց իր անվանք հայագիտական ամբիոնը, որ Հայաստանից մի իր տարբեր ինաս ունի այստեղ: Ամբիոն ասելով նկատի ունեն որոշակի դաշտունա-
սեղի՝ աղափառական հիմնադրամով: Երկար ժամանակ այդ դաշտունում եղել է Պատմաբան Ռոնալդ Սյումին, որ դասավանդել է արդի Պատմություն: Նույն տարի դաշտունապես Ալեք Մանուկյան հիմնադրամի միջոցով ստեղծվել է հայագիտական ծրագիրը: Այդ Եկուսի Երևանաճայիկն է, որ այս տարի նշեցին: 1987-ին ստեղծվեց Եկուսի ամբիոնը՝ լեզվի եւ գրակա-

դարձակված հայագիտական ծրագիրը, ու
ի սօնինությունը սահմանեցի ես: Նո
ներնուծում եղավ Երկու տարի առաջ, Եր
Լոկիզ Սիմոն Մանուկյանի հիմնադրամը
եւ Ալեքս Եւ Մարի Մանուկյանների հիմն
նադրամը, որ հիմա Դիշարդ Մանուկյանը
է գլխավորում, մեզ տրամադրեցին չորս
հայուր հազար դրամ, որի ժողորիկ մինչ
այժմ կարողացան շարունակել մեր գոր-
ծունեությունը: Եվ մեր գործը սացավ ա
վելի կազմակերպված եւ ամբողջական
ձեւ՝ անկախ ամբողջներից, բանի որ այր
գործար բավարար է՝ կարողանալու հա
մար բազմաթիվ ճակարդակների վրա
գործունեություն աղափովել:

- Ովեր են մաս կազմում հայագիտական ծրագրին:

- Նախ եւ առաջ, մենի ումենի ասդիրանցներ, ճագիսրոսական եւ դոկտորական ուսանողներ, որոնց հաճալսարանն իմքը ֆիճանսավորում է, բայց մենի նույն դես օգնում ենք: Այսդիսով, այժմ ունեն ութ դոկտորական ուսանող՝ իրենց ասթեր հանգրվաններում, որոնց նյութը վերաբերում է հայագիտությանը (Երկուսը դաշտություն, Երկուսը՝ համեմատական գրականություն, չորսը՝ Մերձավոր Արևելիցի ուսումնասիրություններ): Ունեին Երկու ճագիսրոսական ուսանող, մենզ

սԵՐ ԷԼ ՎԻԴՈՎՈՒՄ ԵՆ: ՌՈՆԱԼԴՈ ՍՅՈՒՆԻ ՌԱՆԴԻՎԱՆՐԱՄԵԽ ԴԱՍԱՎԱՆԴՐՈՒՄ Է ԱԳՋԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ, ԽՄՀԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ: Այնուա ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՊԱՐԿԱՆԵՐԻ ցանկը ԲՐԱՎԱԿԱՆ հԱՐՈՒՏ է: Այսինով, մԵՐ ՀԱճԱԼՄԱՐԴԱՆՈՒՄ կա ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԾՎՈՐ ԽՄՈՒԲ, 8-10 ԱՍՄՐԻՎԱՆՏ, ԱԹՆՎԱԳՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԵՏ, ԲՐԱՋԻ մԵՐ ԵՐԵՒԻ ԿԱՆԱՅԻ ՔԵՐԻԻՆ ԲՐԱԲՐԱՆՑ, ոՐՆ ի՛ ՌԱՏԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ մՆՏ է մԵՐ ԱԿԱՐԵՐԻ 16-18-ՐԴ ՊՐԵՄԻ ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԳԵՏ ԵՎ ԴԱՍԱԽՈՍ է, ՈՒՆԵՆԻ ՊԱՏՄԱԲՐԱՆ ԱՐԱ ՍԱՆՋԱՆՑ, ոՐ ՄԻՋՀԱՆԻ ՀԱճԱԼՄԱՐԴԱՆԻ ԴԻՎՐՈՐՈՒՄԻ ՄԱՍՆԱԺՈՒՐ ՀՈՒՄ է ԵՎ ՀԱՃԱԽ ՄԱՍՆԱԼԿՈՒՄ Է մԵՐ ԳՈՒՅՆԵՐԻՆ, ԱՅԵԼՈՒ ԴԱՍԱԽՈՍԱՆԵՐԸ, հԵՏՈ ԵՐԱՎՈՒՄ ԵՎ ՀԵՏԱՎՈՐՆՈՂՆԵՐԸ, ԱՅՍՄԻԽՈՒՄ կա մի ԽՄՈՒԲ, ոՐ ԱՐԴԵՆ ՏԱՐԲԵՐ ՈՐԱԿ ԱՆԵՐԿԱՅԱԳՈՒՄ ԲԱՆ ԵԹԵ յՈՒՐԱՓԱՆԱՅՉՈՒՄ ԱԽԱՆՃԻՆ լիներ: ԱՐԴԵՆ հԻՆգերող ՏԱՐԻ է նԱԵՐ, ինչ ՏԱՐԻ ԵԼԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ԻՐԱՎՈՒՄ ԵՆ ՀԵՏՐՈԿԵՆՐԱԿԱՆ ՌԱՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ՌԱՆԴԻՎԱՆՐԱՄԵԽ ՄԵԼ ՏԱՐՆՎ՝ աԹՔ ՏԱԼՈՒ ՆՐԱՆՑ իՐԵՆԸ դՊԼՈՒՐԱԿԱՆ թԵզը ՎԵՐԱ ծԵԼՈՒ գՐԻ կամ դՐԱՆից մի բանի հովվա ՍԵՆԺԾԵԼՈՒ, ոՐԵՒՍՔԻ ՊԱՏՐԱՍՎԵՆ մՈՒՏ ԳՈՐԾԵԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՉԽԱՐԻ, նԱԵՐ ԴԱՍԱՎԱՆԴՐԵՆ ՎԻԴՈՎՈՒՄ ՎԻԴՈՎՈՒՄ Է ԵՐԵՒ:

Իրավունքը պահպանվում է մի քանի տարվա ժամանակաշրջանում:

- Ընդհանրաբես մինչեւ հիմա շահագող են եղել մեր հրավիրյալները. նախընտրությունը շահ զգույց ենի կատարում: Այս ծրագրին կարող է դիմել որեւէ մեկը, որ աղագայում կարող է հայագիտության այս կամ այն ճարգում օգտակար լինել կամ արդեն դրկուրականը ստացել է: Շատերն են դիմում, բայց միայն երկու հոգու կարող ենի վերցնել: Այս տարի մեր հետզույգության հետազոտողներն են Արտենի Սափառովը, որ դրկուրական կոչում է ստացել Լոնդոնի սնտեսության եւ բաղադրական գիտությունների դղրոցից (LSE), զբաղվում է Կովկասով, ու Լեռն Պետրոսյանը, որ Փարիզում է իր վկայականը ստացել, գիրքն արդեն հրատարակել է ֆրանսերեն, Նարեկացու մասնագետ է: Ավելացրել են նաև մի ծրագիր դրկուրական ուսանողների համար՝ տարին մեկերեկու հոգու հրավիրելով աշխարհի որեւէ ժեղից, մանավանդ այն երկրներից կամ հանալսարաններից, որտեղ հայագիտության մասնագետ չկա, իսկ նրանի հայության հետ կապված դրկուրական են դատարանում: Ընդունում ենի մեկ ամսից մինչեւ մեկ տարով, գալիս են այստեղ, օգտվում են մեր մասնագետներից, գրա-

Հայկական Սիշիզանի երեսնամյա ուղին

*Հարցագրույց ամերիկահայ պատմաբան, բաղամազելիս, Սիշիզանի համալսարանի
հայուղիսության ծրագրի դեկանայից, պրոֆեսոր Ժիրայր Լիպսիշյանի հետ*

2011 թվականի առաջին կիսամյակը բավական հագեցած եղավ Միջիգանի համալսարանի (Ենն Արբոր) հայագիտական ծրագրի համար: Տեղի եւ իրավիրյալ մասնագետների դասախոսություններ ամենատարեց թեմաներով, իրադարձակային կի-նոցուցադրումներ, աշխատանքային հանդիդուում «Հայագիտությունն այսօր» թեմայով՝ ԱՍՍ-ի եւ այլ երկների արքեր հա-մալսարաններից ժամանած հայագետների մասնակցությամբ, եւ ի լրումն այս ամենի՝ հանդիսավոր նույնական ծրագրի հիմնադրան ՅՈ-ամյակը: Այս արենական առթիվ էլ հարցարույց ունեցան հայագիտական ծրագրի ղեկավար Ժի-րայր Լիտուանյանի հետ:

Պրեֆեքտ Ժիրայ Լիդարիսյանը ծնվել է Բեյրութում, ավարտել է Նեան Փալանջյան հայկական վարժարանը: 1969-ին ավարտել է Կալիֆոռնիա նահանգի համալսարանը (Լու Անժելես), 1982-ին եղել է Զորյան հայագիտական ինստիտուտ (Ընթրիզ, Սասաշուսեբս) հիմնադիրներից եւ սնօտենը (մինչեւ 1990-ը), խմբագրել «Արմինյան ոիվյու» դարձերականը, սնօտինել Քուսոնի Հայ հեղափոխական դաշնակցության արխիվը, դասավանդել տարբեր համալսարաններում եւ աշխատակցել մամուլիս: 1987 թվականին դաշնության դոկտորի կոչում է ստացել Քաղիքորնիայի համալսարանում (Լու Անժելես): 1991-1997 թվականներին եղել է Հայաստանի առաջին նախագահի խորհրդականը եւ ավագ խորհրդականը, 1993-1994 թվականներին՝ Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարության առաջին փոխնախարարը: 2001 թվականից Միջիգանի համալսարանում Ժիրայ Լիդարիսյանը գրադեցնում է արդի հայոց դաշնության Ալեք Սանտիյանի անվան ամբիոնը՝ դասավանդելով Հայաստանի եւ Կովկասի դաշնության եւ բաղադրականության վերաբերյալ առարկաներ: 2007-ին նշանակվել է Միջիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի ղեկավար: Նրա հեղինակությամբ եւ խմբագրությամբ լույս են տեսել մի քանի անգլերեն հասորներ՝ «Հռության ոճիրը» (1983), «Դարապաղի թղթածրարը» (1988), «Հայաստանը խաչմերուկների վրա. ժողովրդավարությունը եւ դետականությունը հետխորհդային ժամանակաշրջանում» (1991), «Պետականության մարտահրավերը. հայ դետական մատողությունը անկախությունից ի վեց» (1999), իրավականը է նաև հայերեն, Գրանցությունը եւ բուրգությունը», «Արդի Հայաստանը. ժողովուրդը, ազգը, դետուրյունը» (2004) եւ այլն:

ուլույան, որ իհմա Սերձավոր Արեւելի ու-
սումնասիրությունների բաժնում է Եւ
կրում է Մարի Մանուկյանի անունը: Այդ
ամքինի դրոֆեսորը բանասեր, գրակա-
նացես Գետրգ Բարդակչյանն է, նրան
շատեր գիտեն Հայաստանում: Ռոնալդ
Սյունին Երևան ժամանակ եղել է հայ-
գիտական ծրագրի սնօրենը, եւ Երբ մի խ-
նի տարի դաշտում պատրաստ Զիկագոյի հա-
մալսարաւանում՝ նրան տասնմեկ տարի փո-
խարինեց Գետրգ Բարդակչյանը: Իսկ ես
իհմգերորդ տարին է, որ ծրագրի սնօրենն
եմ: Միշտ էլ ակտիվ է եղել այս ծրագրու:
Նրա գործունեությունը որոշ չափով կաղ-
ված է եղել համայնքի նվիրատվություններից,
նաեւ մյուս ամբիոնների գումարներից է օգսվել: Բավական լավ գործունեու-
թյուն է ծավալել՝ հրավիրել է դասախոսներ,
կազմակերպել ճշակութային ձեռնարկներ,
երեսն՝ գիտաժողովներ, բայց
տակավին հումք մեջ մտած չի եղել: Երբ
Սյունին Վերադարձավ, Գետրգն արդեն
այստեղ էր, ես էլ արդեն ստանձնել էի ամ-
քինը՝ առանց սնօրենությունը ստանձ-
նած լինելու, այդժամ մեր դեկանը, որ
խանդավառված էր, որ իր բաժանմուն-
ություն երեք դաշտարան հայացես կա, մեզ
ասաց՝ անհարմար չէ, դուք այսպես նս-
ասած եք, բայց ակնառու հայագիտական
ծրագրի չունենք, մի նախագիծ դատարա-
սեմ, ես ձեզ կօգնեմ: Երկու ամքինները
արդեն աղահովված են: Մենք այդ գործը
կատարեցինք իհմգ տարի առաջ, Լուիզ
Սիմոն Մանուկյանը ֆինանսավորեց ըն-

- Ինչպես կը նութագրեմ Միջիգան համալսարանն ամերիկյան համալսարանների մեջ:

- Միջիգանի համալսարանը ճանաչված է որպես լավագույններից մեկն ԱՄՆ-ուահանական մեր բաժինները՝ դատագիտությանը, Մերձավոր Արևելիքնը, բաղադրական գիտություններինը: Այս դատմության բաժանմունքն անհնամեծն է Ամերիկայի մայման, թերեւս աշխարհում էլ: Ունեմք 84 դասախոս, 40-ից ավելին բաղադրական գիտություններն են, մոտ 30-ը՝ Մերձավոր Լրտելիք բաժնինը: Հնկայական համալսարան է, ուսանողների թիվը՝ 40 հազար է, որի մոտ կեսը բոլեցականներն են, մնացածները՝ մասնագիտական դատարանության մեջ գտնվողները: Այստեղ նաև մակադակն է շատ բարձր: առհասարակ Միջիգանի համալսարանը համարվում է առաջարինության թերեւս 15-րդը, իսկ դատագիտության առումով ողջ ԱՄՆ-ում առաջին հնագակի մեջ է: Մի խոսնկով, շատ հարմատէ է, որդեսզի գիտությամբ զբաղվեածները առաջարի երթասարդ մեկը զա եւ իդլկուրականն այստեղ իրականացնի, բայց ուսումնականի:

նաեւ դասավանդի:

- ՄԵԿ ուսումնական կիսամյակ ուղեւ հրավիրյալ դասախոս մաս կամ մելով հայագիտական ծրագրին՝ կարող եմ հաստաել, որ իսկապէս բոլոր դայմանները կան կենացնացած միանգամայն հանգիս գիտական դասախոսական աշխատանքով զբար վելու: Իսկ ի՞նչ սկզբունքով եթ ընթառա

դարանից՝ իրենց թեզը գրելու համար։ Նրանց գիշավոր խորհրդատուն, սակայն, իրենց հաճախարանից է լինում։ Այդպես ունեցել են ուսանողութիւն Բուտնու Արեսից՝ Լյուսիլա Թռունյանը, որ տեղի հայության դասմությունն էր գրում, բայց իր ուսումնասիրության համար որու միջոցներ չհնաւում է։ Եկավ մեկ օրջան այստեղ աշխատեց եւ ավարտին հասցրեց, շատ արժեքավոր ուսանող էր։ Անցյալ տարի ունեին մի թուր ուսանող, որ զքաղվում էր Ուրֆայում հայերի եւ թուրքերի հարաբերություններով ցեղասպանությունից առաջ, նրան օգնեցին նոյնուրուվ, անռանց Հայաստանում էր, հայերեն էր սովորում եւ իմաստականը դիմի դատարանից։ Այժմ ուրիշ մի թուր ուսանող ունեն, որը նույնութեա ամռանը Հայաստանում էր, բայց սովորում է հայլայում։ Ան թեզ է գրում «Հայերնիի զաղափարը Հայաստանի եւ Ասկունի մէջ» մեծապէլ։

- Իսկ ուրիշ ի՞նչ գործունեություն ունի հայագիտական ծրագիրը:

- Οιαντεնτ հրապարակային դասախու-
սությունների շարժ, երեսն՝ փոքր խորհր-
դաժողովներ, մեկն արեցին Հայաստան-
Թուրիա արձանագրությունների մասին,
երկուսը՝ Ղարաբաղի հարցի մասին Կո-
ստովյից հետո (մեկն այստեղ, մյուսը՝
Ժնեվում), նման հարցեր էլ են բնար-
կում, որոնք այստեղ հաճախարանին ել
են հետաքրում: Նաև ավելացրել են
ասդիրանների եռօրյա աշխատանքային

հանդիդումներ, որոնք թեզ են գրում. ամեն տարի մի թեժա ենք ընտրում եւ աշխարհի տարբեր տեղերից 10-12 հոգի զայսի են, օգոնում ենի իրենց, նրանք են իրար օգնում: Այս բոլորը մենք ամեն տարի կատարում ենի այդ գումարներով եւ կարծում են, որ գործունեությունը կանոնավորված է: Մեր դասախոսությունները տեսազրկում են եւ դրվում հաճացանցի վրա, որ աշխարհի որեւէ անկյունում, որեւէ ժամանակ մարդիկ կարողանան դիտել: Այս աշխատանքը կատարում ենի չորս հոգիանոց գործադիր հանձնախճռով, իսկ տարին մեկ անգամ ունենի ուղղություն սվող մի խումբ, որի մեջ մնանում են դաշնագիտության, Մերձավոր Արևելքի, Ռուսական, Եվրասիական ուսումնասիրությունների բաժանմունքների սնօրենները եւ այլի: Համալսարանն ունի մեծ միջազգային իմաստություն, որի մեջ մոտ տասնուր կենտրոն կա՝ Զինասամի, ճաղրմիայի, Աֆրիկայի, Դայասամի կամ հայագիտության, Ռուսասամի եւ այլն: Այստեղ, ի տարբերություն բաժանմունքների, տարբեր մասնագիտությունների մեջ մարդիկ են աշխատում, դասախոս չունեն, բայց այնտեղ սնօրենները եւ դաշնույանները ծրագրեր են մշակում՝ սվյալ երկրածախ վերաբերյալ համալսարանի բոլոր մասնագետներին համախմբելով եւ տարբեր մակարդակի գործունեություն վարելով: Մեր՝ հայագիտականը, փորերից է, բայց ամենաակիմունքներից: Համալսարանի մեջ մարդիկ լավ ծանոթ են մեզ, ինքի տեսար, որ մեր երեսնայակի բացման միջոցառմանը եկել էր դեկանը, փրովիստը, նախազահն էլ դիմի գար, բայց տեխնիկական դաշտառով ներկա չեղավ եւ իր խոսքն ուղարկեց: Ներկա էին նաեւ Ռիչարդ Մանուկյանը, նաեւ նվիրատուներ, բաժանմունքի դասախոսներ...

- Ինչու՞ս կզնահատել այդ
օրերին տեղի ունեցած հայա-
գիտության ներկա վիճակին
վերաբերող աշխատանքային
հանդիպումը: Եվ առհասա-
րակ, դուք, որդես ամերիկյան
հայագիտությանը մաս կազ-
մող գիտնական, ինչու՞ս կր-
ուութագրել ԱՄՆ-ում հայագի-
տության ներկա վիճակը:

- Այդ ծրագիրը Ընկրպած մեր Երկրորդ համբողության էր, որն ուղղված կատ չուներ Երևանամյակի հետ, մենք արդեն երեք շարի է կազմակերպում ենք դա՝ փորձելով ամփոփել, թե որտե՞ղ է հասել հայագիտությունը և որո՞նք են մեր խմբիրները: Սկզբում մասնաւում էին Հայաստանն էլ ներառել այդ ծրագրի մեջ, բայց հետո որոշեցին կենտրոնանալ Սփյուռքի վրա՝ ունենալու համար հայագիտության ընդիհանուր դասելերը, որդեսզի տեսնենք, թե բանի՞ աճքինն, ծրագրի կա, բանի՞ ուսանող կա, եւ այլն: Զանակական հաշվարկ ենք կատարել եւ ունենք հսկա իմֆորմացիա՝ այդ հայագիտական կենտրոնների ներկայացված սվյաների հիման վրա: Երկրորդ կարեւոր հարցն է, թե ի՞նչ է հայագիտությունը, ի՞նչ են նրա կապերն ընդիհանրաբես դասմագիտության հետ, ի՞նչ են նրա ըկարությունները, ինչքիսի՞ն են հարաբերությունները Հայաստանի գիտության հետ: Ին անձնական գնահատականն այն է, որ այս աշխատանքային հանդիլումը լավ էր, բավական լուրջ բնադրատություն եղավ, կարծիք-

- Համապես հայաստանի գործընկերների hts, որոնց hts վերջին տարիներին միանգամայն ավելորդ լարվածություն ստեղծվեց:

- Այս լարվածությունը որոշ մարդկանց մեջ է: Չաս ճիշտ նկատեցիր՝ ավելորդ է, որրոշետել մենք իրականում կարիք ունենք երկուստե ճանաչնան: Եթե մի-ջոց լիներ, որ Հայաստանի դաս-նաբաններն իսկապես ծանրու-նային դրում ստեղծված գրա-կանությանը, ինչպես նաև դր-սի գիտնականներն իսկապես ծանրութանային Հայաստանում ստեղծվածին՝ դա կիխներ համա-գործակցություն: Երկու կողմում էլ կան ակնկալություններ, ու-րություններ, մեծ առաջադիմու-թյուն, բայց չկա փոխադադա-տարրական փոխճանաչում: Դր-սում իի են մարդիկ, որոնք գի-տեն, թե իսկապես ինչ է դասա-հում Հայաստանում ու նաև իի են մարդիկ ներսում, ովքեր տե-ղայի են, թե ինչ է կատարվում դր-սում: Յուրաքանչյուր ունի իր ա-վանդությունները, յուրաքանչյու-րը գործածում է իր մեթոդները: Մենք գործում ենք այս միջավայ-րում, Եվրոպայի ու Հայաստանի գիտնականներն՝ իրենց: Մենք դասունքան ենք ամերիկյան հիմ-նարկներում, սա բաղադրական ո-չինչ չի նօանակում, սակայն կա-նոնավորական ավանդություն, որ-դեմ է հարգվի: Եթե այստեղ նե-կը դիմի ընդունվի ակադեմիա-կան շօջանակների մեջ, համալ-սարան ունի իր դահանջները, իր մակարդակը, նույն է նաև Հայաստանում եւ Եվրոպայում: Եթե չես համադատասխանում այդ դահանջներին՝ դասուն-քն կարող ստանալ: Դրանք դա-սադիր կերպով բաղադրական կամ

հրդակայ դատմաքանների գործերը, որ նասաճը զալիս էին մարտիքմից, բայց կենտրոնացած էր այնպիսի հարցերի վրա որ իւլապես ժողովրդի հարցերն էին: Եվ ես ավելի օգսվել են նրանցից: Ինձ համար մեծ արժեք է ունեցել Առև Յովհաննիսական աշխատանքը:

Ծը, Ծա Երկիանու աշխատությունը հայ ազատագրական շարժման նախին ինձ հաճար ավելացրանի նման էր, թէ Մեկնարանություն ուներ նարդ, եւ թէ աղբյուրները գիտք: Անուուց, ինչպես ամեն դասնարան, նա էր ուներ իր տկար կողմերը, սակայն ես այստեղ մեկը չգիտեմ, որ նման գործ կատարած լինի, բայց ցավով, մեր դասնարանների մեջ նասը չգիտի Առև Յովիաննի սյանին: Զգիտեն նաև Յակոբ Ա-նայանին եւ այս ուրիշների: Ա-մեն մեկն իր ավանդությունները ունի տալիք, բայց նախ ոեթք ենանոթանալ, կսահ լինել, որ գիտեմ, որ, դիցուի, Արմեն Այվազյանը չէ, որ որուում է Յայատանի դասնարանը գիտնականներ: Որու ցըանների հաճար՝ այս լազարյաց, ասեմն, ցեղասպանության ուսումնասիրության մեջ տակավին այս դասնողական են Մինչդեռ ինձ եւ միջին դաերի դասնարաններ ունեմ, որոնց մեկնարանությունն ամենաբարձր նակարդակի է, սակայն նրանց հաճախ ծանոթ չեմ: Օ-

Քանակ, Դամելք Դավթյանի գործ՝ «Սեղ անծանոթ Վարդանաց ղատերազմը» աշխատությունը, մարդ կարող է վստահ չի նել, թե նրա ամեն ասածը հարյուր տոկոսով գիտականորեն հիմնավորված է, բայց կա դաստիարակություն, որ հիմնական կարենություն ունի եւ որին ծանոթ չեն մարդիկ, անգամ Դայաստանում։ Կամ Լեռու Str-Պետրոսյանի գործը՝ «Խաչակիրները եւ հայերը», մանականդ Երկրորդ հատոր (առաջին ճող միայն աղբյուրների թագմանություն է), որն ամենաբարձր գիտական աշխատանք է, բայց թագմանված չէ, մարդիկ չեն կարդում, մանականդ որ մտածում են՝ Երկրի նախագահն երաց բարդ նախ գիտական երաց կամ այդ տեսակ կարեւոր գործերը դեռ չեմ խոսում Մանանդյանների, Լեռների դես հսկաների մասին։ Այդ հարցն, անցուց, բայց նարկեցինք, թե որքան գիտեմ իրար, այդ ամենը կարտացուիլ մեր վերջնական գեկուցի մեջ աշխատանքը կարունակենք եւ հունվարին կսկսենք գեկուցի դատրաստել, որ կուտարկենք մասնակիցներին եւ հետ թերեւա պելի լայն շրջանակների գիտ նականների՝ նախան վերջնական ձևութեալ հրատարակելը։ Դու սով եմ, որ օգտակար կլինի բոլոր դիմ՝ թե՛ դրսում, թե՛ Դայաստանում, նաեւ կառավարության համար գիտեմ, որ այնտեղ հայա գիտությունն ուրիշ արժեք ունի իրադարձությունների մասնութանը, թե դաշտում ինչպէս կա։ Կարող ես դասկերացնել, որ վերջին սարհներին, ասեմ, որուսաց լեզվով հայագիտական բանի գիրք է հրատարակել։ Ես կմասնածեի՝ 200, մինչդեռ 700-ից ավելի է։ Մինչեւ այդ բանականանը, Վիճակագրականը չինի, ոդքան վար է դասկերացնել դաշտը, չես կարող տեսնել խնդիր մասնաւություն։

- Մի բանի հասոր արդեն ունենալու հրատարակված, հետարքրված եմ, ինչպես ասացի, մեր բաղադրական մասի դասմությանը եւ ներին հարցերին նրա կապվածությամբ էնձ առ է հետարքրված դրում, դոկտորական թեզից սկսած, հայ ներին բաղադրական մասի զարգացման ընթացքը, թե ինչպես են ներին ուժերն իրականացնելու հարաբերությունը: Այսինքն՝ փորձեալ դուրս գալ մեր դասմությունը որպես զոհի դասմություն Ներին կայացնելու միտունից, դարձելու թե, ի վերջո, մենք մեր դասմության մեջ գործ ունեցել ենք, թե միայն զոհ ենք եղել: Եթե վերջինն է՝ մենք դասմություն չունենք, մենք բառով վերջանում ենք հայ ժողովուրդը զոհ է, ուրիշները եկել, մեզ ջարդել են: Դա դասմություն չէ: Մենք ճամանակ ցել ենք մեր դասմությանը, եւ եթե ճամանակցել ենք, ապա ինչ դժուն, ո՞վ է խոսել մեր անունից: Պետություն չենք ունեցել Սփյուռի մեջ ենք եղել, ո՞վ է մենք կայացնում, ի՞նչ օրինաչափություններ կան, ի՞նչ օրենսդրությամբ, ո՞վ է իրավունք սկսեալ ազգի անունից խոսել ենք:

այդ որոշումն ինչպես է հասել: Եթե հասնենք Տիգրան Սեծին, աղա զիտեմ, որ սա էր համակարգը՝ բազավորական, նախարարական շօղանում տարբեր հանակարգեր ենք ունեցել: Ո՞վ է խոսել եւ ինչո՞ւ, եւ նեն դատախանատո՞ւ ենք մեր արածների եւ չարածների, մեր ասածների եւ չասածների համար: Այս հետարբությունն, անուուշ, զարգացավ, եթե Յայաստանում էի աշխատում, որից հետո ավելի սկսեցի գրել մեր այժմեական հարցերի մասին, բայց ունեմ համալսարանի դրկուրական աշխատանքում՝ «Հայ ազատագրության գաղափարախոսությունը 16-19-րդ դարերում», որը մտադիր են վերամշակել եւ ստուգել: Առաջին գործս ողիք լինի ավարտին հասցնել Ղարաբաղի Վերաբերյալ գիրի՝ «Յակամարտության անառողջամաս»։ Որի վրա դեռ 1999-ին սկսեցի աշխատել, հետո առողջական դատապահներով կիսաս մնաց: Նաեւ մի նախական աշխատանք ունեմ, որ վերաբերվում է կոսակցությունների եւ եկեղեցու հարաբերություններին, որ ողիք անբողջանա: Նաեւ միշտ մտածել եմ փորձել գրել հայ դիվանագիտության դատությունը, եթե ունեն նաև բան, բայց տեսնել, թե ժամանակի ընթացքում մեր հարցերն ինչպես ենք լուծել, եթե ունեցել ենք դիվանագիտություն, կա՞ ավանդություն, ինչպես ենք մոտեցել, կա՞ նկանալ ենուութեան կամ առհասարակ մնացյալ աշխարհի, մեր հարեւանների հետ ինչպես ենք հարաբերվել: Այդ հարցն ինձ շատ է հետարբության բայց նաեւ սրշի շատ մոտ է մեկ այլ գործ, զուտ գիտական չէ, ավելի ճանկավարժական: Ենթադրելով, որ առողջությունս նորմալ է, կուզեմ տարին մի խանի ամիս Յայաստանում անցկացնել՝ ոչ դաշտումական կարողություն, համալսարանի կամ ակադեմիայի, այլ զուտ որդես անհատ հայ, որ շատ-շատ հարցեր ունի բնարկելու երիտասարդների հետ: Կուզեմ այսուհետ ջաներու ավելի երիտասարդներին ուղղել, մեր աղաքային: Եթե Յայաստան են այցելում, կան շատ երիտասարդներ, որ ցանկանում են նստել, խոսել, եւ կուզեմ այլ գործը ավելի կանոնավորացնելու կատարել, թերեւս բաց դասախոսությունների, սեմինարների ձեռնուպ, դատասիսամել հարցումների, ինչ որ միշտ անում են, հետո թեմաներ ներկայացնել, բնարկել: Զեմ ուղում որեւ մեկի սպորտցնել, թե ի՞նչ մտածեն, բայց կուզեմ օգնել, թե ինչպես մտածել, ինչպես բնարկել, ուսումնասիրել որեւիցե հարց, ինչպես ձեւակերպել ձիչ հարց: Ինչպես հարց դնել եւ հասնել եղրակացության, որը նախապահպաժ չինի: Եթե իսկապես հարցում ունես, ուրեմն չգիտես դատախանանը, բայց ի՞նչ անել, որ հասկանաս, թե ի՞նչ են fn նախադատառումները, ի՞նչ կա, որ չգիտես, որ ողիք գիտենաս, որ fn հարցման դատախանը մի ժիշտ տարբեր լինի այն ճարդու ասածներից, որը խմած վիճակում նստած կարծիք ու եղրակացություն է հայտնում: Իսկապես մեծ անկություն ունեմ օգնած լինել մեր երիտասարդներին եւ կարողանամ փոխանցեն նրանց այս տարիների իմ փորձառությունն ու գիտությունը...

